

NATIONELLA BRANSCHRIKTLINJER

för livsmedels- och fodersäkerhet vid grisproduktion

Version 2013-12-01

**LANTBRUKARNAS
RIKSFÖRBUND**

**Sveriges
Grisföretagare**

Utgiven av LRF Kött och Sveriges Grisföretagare

Kontaktperson: Margareta Andersson, Sveriges Grisföretagare och LRF
Projektledning: Jenny Lundström, LRF, SvDHFV och Karin Lindow, Sigill Kvalitetssystem
Grafisk formgivning: Condesign Infocom AB

Omslagsfoto: Bengt Ekberg

Övriga foton: Svenska Djurhälsovården, Sven Secher, Bengt Ekberg, Annika Bergman, Malin Cerne.

1	Inledning	4
2	Manual	6
3	Produktionsflöde	7
4	Branschriktlinjer	8
5	Dokumentation	27
6	Information om branschriktlinjerna	29
7	Lagstiftning	33
8	Hänvisning till rådgivningsmaterial och hemsidor	35
9	Definitioner	36

Bilaga I.

Blandning av foder vid inblandning av läkemedel och/eller fodertillsatser och förblandningar som innehåller fodertillsatser, i den egna foderanläggningen.

I. Inledning

Syftet med branschriktlinjerna¹ är att de ska hjälpa dig att producera säkra livsmedel. EU-lagstiftningen som började gälla år 2006 ställer krav på att du som grisföretagare ska ha rutiner för hygienisk och säker produktion. Branschriktlinjerna ger exempel på sådana rutiner och åtgärder. Branschriktlinjerna är bedömda² av Livsmedelsverket och Jordbruksverket.

¹ Nationella riktlinjer för god hygienpraxis enligt förordning (EG) nr 852/2004 och (EG) nr 1831/2005.

² Myndigheterna har bedömt detta dokument version 2013-12-01 med bilagor. De dokument som branschriktlinjerna hänvisar till, t.ex. rådgivningsmaterial och hemsidor (kap. 7) ingår inte i bedömningen.

EU-lagstiftningen³ inom livsmedelsområdet som började gälla år 2006 innebar följande förändringar från tidigare lagstiftning:

- Grisföretag och andra producenter inom primärproduktionen betecknas som livsmedelsföretag och foderföretag, och är ansvariga för livsmedels- och fodersäkerheten på gården.
- Livsmedel och foder ska kunna spåras i hela produktionskedjan.
- Den nya lagstiftningen är målinriktad och beskriver därför inte vad man rent praktiskt behöver göra i verksamheten.
- Alla företagare ska ha rutiner för en säker och hygienisk produktion, inklusive rutiner för egenkontroll, så att målen i lagstiftningen uppfylls. Grisbranschen har därför efter samråd med myndigheterna utvecklat branschriktlinjer för att ge vägledning till hur dessa rutiner kan utformas.

Branschriktlinjerna

- Är branschens tolkning av hur den målstyrda lagstiftningen kan uppfyllas.
- Avser livsmedels- och fodersäkerhet och vänder sig till grisföretagare.
- Är frivilliga att följa, men rutiner för egenkontroll måste alltid finnas.
- Avser endast de områden som är inom företagarens ansvar, alltså från att djuren föds eller köps in och fram till lastning av djur till slakt eller försäljning samt egen transport.
- Kan öka möjligheterna till likvärdig offentlig kontroll i hela landet eftersom inspektörerna ska ha kännedom om och ta hänsyn till branschriktlinjerna.
- Tar endast upp grundförutsättningar som direkt kan relateras till säkrare livsmedel och foder. Viktiga grundförutsättningar som inte har tagits med är t.ex. förebyggande djurhälsovård. Smittskydd behandlas bara delvis. För ett gott smittskydd rekommenderar branschen anslutning till det frivilliga salmonellakontrollprogrammet, som Svenska Djurhälsovården ansvarar för, eller liknande. De specifika bestämmelser som gäller vid ekologisk produktion (enligt Förordning (EG) nr 834/2008 med tillämpning (EG) nr 889/2008) omfattas inte heller av dessa branschriktlinjer. För vägledning angående ekologisk produktion se Jordbruksverkets vägledning till EU-regler om ekologisk produktion, www.jordbruksverket.se
- Har tagits fram av Lantbrukarnas Riksförbund (LRF) och Sveriges Grisföretagare. Utvecklingen har skett efter samråd med Jordbruksverket och Livsmedelsverket.

Viktigt att veta

- Det är alltid du som företagare som har ansvar för att den aktuella lagstiftningen uppfylls i din verksamhet. Om branschriktlinjerna följs uppfylls i normalfallet livsmedels- och foderlagstiftningen.
- Du måste själv ta ställning till om åtgärderna i branschriktlinjerna överensstämmer med vad som händer i den egna produktionen. Det finns stora skillnader mellan olika gårdar och olika produktionssystem.
- Lagstiftningen är en ständigt pågående process och förändringar sker kontinuerligt. För aktuell lagstiftning hänvisas till www.livsmedelsverket.se och www.jordbruksverket.se.
- Inom den lagstiftning som branschriktlinjerna omfattar inryms även tvärvillkor. Du har ett eget ansvar att hålla dig uppdaterad om tvärvillkoren.

Läs mer om branschriktlinjerna: syfte, utveckling, ansvarsfrågor, omfattning och övrig information i kapitel 6.

³ EG-förordningarna om livsmedelssäkerhet och foderhygien (EG) nr 178/2002, 852/2004, 853/2004, 854/2004, 882/2004 och 183/2005, började gälla år 2006.

2. Manual

Flödesschemat (sidan 7)

- Är en översikt av de aktiviteter (1-10) som normalt sker i produktionen och som grisföretagaren ansvarar för. Alla aktiviteter i flödesschemat har ett eget avsnitt i branschriktlinjerna.

Aktivitet

- Beskriver det steg eller område i produktionen som kan påverka livsmedels- eller fodersäkerheten.

Åtgärder

- Är numrerade och beskriver vad som ska eller bör (bör = rekommendation) göras för att lagstiftningen ska uppfyllas.
- Är skrivna i fet stil.
- För varje åtgärd ges därefter i texten under, ett eller flera exempel på hur åtgärden kan lösas praktiskt (om detta inte tydligt framgår av åtgärden i sig).

Syfte

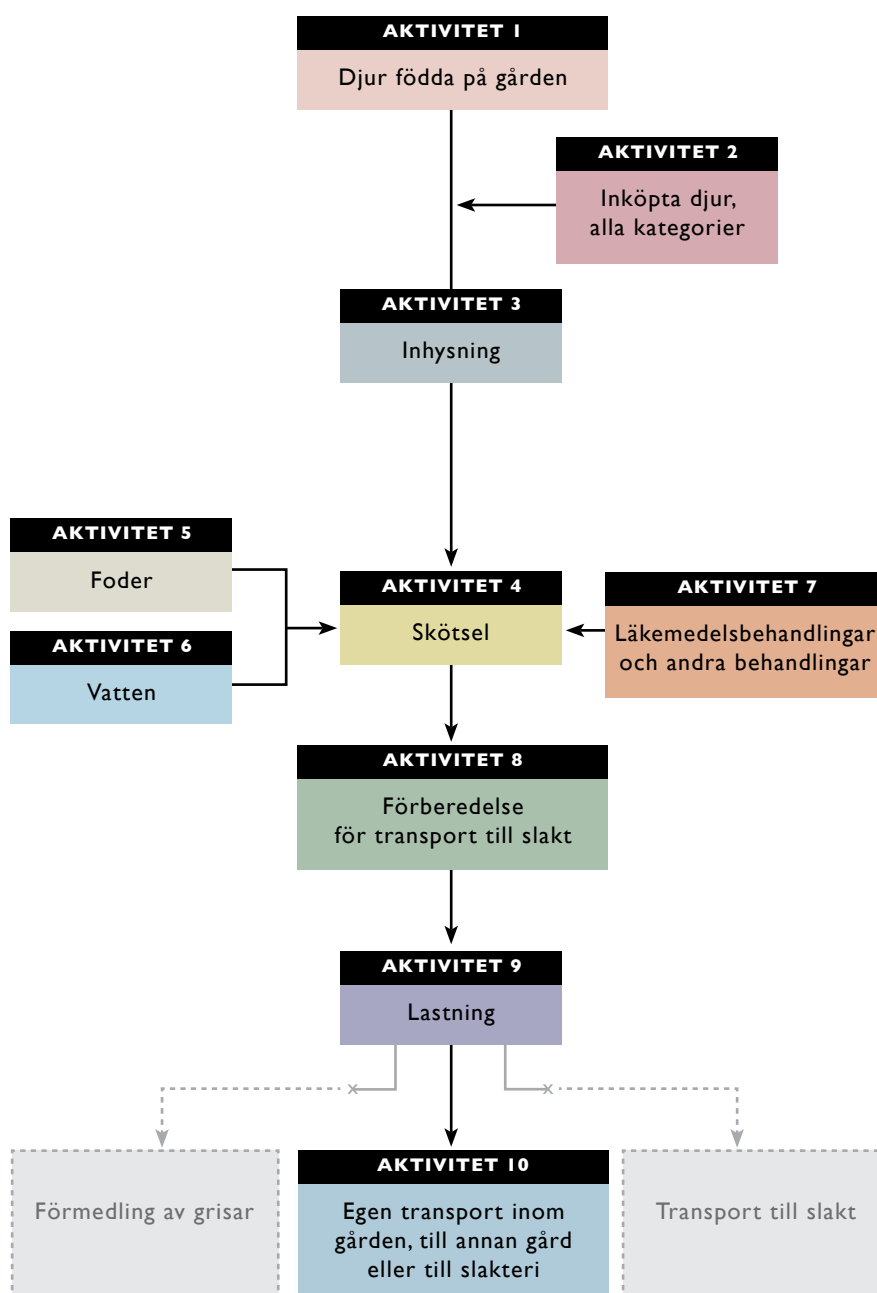
- Beskriver anledningen till åtgärden eller vilken fara som åtgärderna syftar till att förebygga.
- Farorna kan vara av tre huvudgrupper och handlar om faran för att kött eller foder blir förorenat av:
 1. mikroorganismer, t.ex. mögel som bildar mykotoxiner (mögelgift) eller sjukdomsframkallande bakterier
 2. kemiska ämnen, t.ex. läkemedel eller bekämpningsmedel
 3. främmande föremål, t.ex. metall eller glas.

Rutiner

- Oavsett om rutinerna är muntliga eller skriftliga är det viktigt att all berörd personal känner till rutinerna och följer dem. Om det däremot står att rutinen ska vara nedtecknad eller journalförd ska detta göras skriftligen.

Behovet av skriftliga rutiner kan variera beroende på företagets art och storlek, t.ex. hur många som arbetar i verksamheten och omsättning av personal. Det finns större anledning till skriftliga rutiner om det är många som arbetar i verksamheten eller vid moment som är mer kritiska för livsmedelssäkerheten. T.ex. räcker oftast muntliga rutiner vid vanlig foderhantering, medan det behövs skriftliga rutiner om läkemedel blandas i fodret.

3. Produktionsflöde i grisbesättningar

Not: Branschriktlinjerna gäller enbart de aktiviteter som är inom producentens ansvar, därför ingår inte förmedling av livdjur som utförs av t.ex. slakteriet eller transporten till slakteriet.

4. Branschriktlinjer

Aktivitet 1. Djur födda på gården

1.1 Djuren ska märkas snarast möjligt och senast när de lämnar sin födelsebesättning.

Syfte: Att säkerställa att djuren kan spåras.

Djur ska märkas snarast möjligt och senast när de lämnar sin födelsebesättning. Djur som dör i sin födelsebesättning behöver inte vara märkta om de lämnas till en destruktionsanläggning. Djuren ska i normalfallet märkas med födelsebesättningens produktionsplatsnummer. Märkningen ska vara utförd med tatuering eller godkänd öronbricka.

Öronmärkt sugga.

Om man levererar grisar direkt till ett slakteri från produktionsplatsen som grisarna föddes på kan man märka djuren med ett leverantörsnummer i stället för landsbeteckningen SE och födelseanläggningens produktionsplatsnummer. En anmälan om detta ska lämnas till Jordbruksverket. Blankett finns på Jordbruksverkets hemsida.

Läs mer på Jordbruksverkets webbplats, www.jordbruksverket.se.

1.2 Det ska föras en journal över de grisar som kommer, respektive lämnar besättningen (produktionsplatsen/livsmedelsanläggningen)

Syfte: Att kunna spåra djuren i livsmedelskedjan.

Livsmedelslagstiftningen ställer krav på att du som livsmedelsföretagare ska kunna spåra livsmedelsproducerande djur ett steg bakåt och ett steg framåt i kedjan. Du är alltså skyldig att journalföra de djur du tar emot och de djur som lämnar produktionsplatsen. Även smittskyddslagstiftningen ställer krav på journalföring.

Observera att livsmedelslagstiftningen reglerar livsmedelsföretagare/livsmedelsanläggningar och smittskyddslagstiftningen reglerar djurhållare/produktionsplatsnummer. Du bör därför vara noga med att ange ditt produktionsplatsnummer i din anmälan av din livsmedelsanläggning till länsstyrelsen (se åtgärd 11.1).

Uppgifter om mottagande och levererande besättnings namn och adress ska finnas nedtecknat, t.ex. i journalen.

Om djurhållaren och livsmedelsföretagaren inte är samma person/företag måste både djurhållare och livsmedelsföretagare föra journal, för att uppfylla såväl smittskyddslagstiftningens som livsmedelslagstiftningens krav.

I journalen ska du föra in följande uppgifter för din produktionsplats/livsmedelsanläggning:

1. de djur som finns på platsen när du börjar med en ny journal
2. antal djur som kommer till produktionsplatsen och varifrån de kommer (ange den plats som djuren kommer ifrån med produktionsplatsnummer och vid behov livsmedelsföretagarens namn och fullständig adress)
3. antal djur som lämnar produktionsplatsen och varifrån de kommer (ange den plats som tar emot djuren med produktionsplatsnummer och vid behov livsmedelsföretagarens namn och fullständig adress)
4. antalet döda djur i din besättning, och anledningen till att djuret eller djuren dött. Detta gäller även om djuren inte är märkta eller införda i journalen.

Journalen behöver inte vara godkänd men Jordbruksverket har tagit fram några manuella stalljournaler för gris som du kan använda. De flesta produktionsuppföljningssystem, t.ex. PIGWIN, kan också fungera under förutsättning att ovanstående uppgifter registreras i dem.

Dokumentation: Uppgifterna för en händelse ska föras in i journalen samma dag som den inträffar. Smittskyddslagstiftningen kräver att uppgifterna i punkt 1-3 sparas i tre år. Djurskyddslagstiftningen kräver att uppgifterna i punkt 4 sparas i fem år. Då det gäller livsmedelslagstiftningen rekommenderar EU-kommisionen att uppgifterna i punkt 1-3 sparas i fem år. Branschen rekommenderar därför att samtliga uppgifter sparas i fem år.

Aktivitet 2. Inköpta djur, alla kategorier

2.1 Djuren ska vara märkta med födelsebesättningens produktionsplatsnummer.

Syfte: Att säkerställa att djuren kan spåras.

Se åtgärd nr 1.1

2.2 Inköpta djur ska journalföras i stalljournalen.

Syfte: Att säkerställa att djuren kan spåras.

Se åtgärd nr 1.2

2.3 När nya djur tas emot till besättningen ska försiktighetsåtgärder vidtas.

Syfte: Att förebygga smittor och sjukdomar som kan överföras till människor och djur.

Var uppmärksam på att inköpta djur kan ha med sig smittor och vidta åtgärder för att förebygga att smittorna förs in i den mottagande besättningen:

- Försiktighetsåtgärder kan vara att inköpta djur hålls avskilda från besättningen under en tid efter ankomsten. Branschen rekommenderar att inköpta livdjur hålls i karantän, vistelsen i karantänen bör vara minst tre veckor. Tänk på att om du har en djurhälsoförsäkring (t.ex. Agria Svinhälsovård-Grund), måste du följa de regler för t.ex. karantän som försäkringsvillkoren anger för att kunna få ersättning vid ev. sjukdomsutbrott.
- En annan försiktighetsåtgärd kan vara att hela uppfödningen sker omgångsvis.
- Branschen rekommenderar att djur köps från besättningar som har utfärdad hälsodeklaration med försäljningstillstånd. Hälsodeklaration utfärdas bl.a. av Svenska Djurhälsovården för besättningar som har tillfredsställande hygieniska förhållanden och som inte är bärare av sjukdom som kan inverka skadligt på hälsotillståndet och det ekonomiska utbytet i köparens besättning. Besättningar som har hälsodeklaration får enbart ta emot djur från besättningar som har motsvarande hälsodeklaration. Om detta inte följs förlorar mottagaren (köparen) sin hälsodeklaration.
- Observera att vid införsel av djur från annat EU-land ställs ytterligare krav i lagstiftningen om att du ska kunna påvisa att djuren är fria från vissa smittämnen. Var noga med att alltid kontakta Svenska Djurbönders Smittskyddskontroll (SDS) om du har funderingar angående import/införsel av djur från annat land, eftersom slaktens branschorganisation ställer krav på att SDS rekommendationer följs för att du ska få leverera djur till slakt. Branschen avråder från införsel av djur från områden med sämre smittskyddsstatus än vad Sverige har, då detta innebär stora risker för djurhälsan och påföljande risk för stora produktionsförluster.

Mer rådgivning om smittskydd finns hos Svenska Djurhälsovården och skriften ”Smittskydd på gårdsnivå” webbsida: www.svdhv.se. Kontakta din besättningsveterinär eller djurhälsoveterinär för utförligare råd om hur det kan utformas på din gård.

Aktivitet 3. Inhysning

3.1 Gödningsmedel*, växtskyddsmedel och andra bekämpningsmedel, betat utsäde, läkemedel, avfall och farliga ämnen ska hanteras och förvaras så att de är oåtkomliga för djuren, och åtskilda från foder.

Syfte: Att minimera risken för att djuren och foder kommer i kontakt med gifter, kemiska ämnen eller andra främmande ämnen som t.ex. tungmetaller.

Exempel:

- Växtskyddsmedel och biocider (t.ex. rättgift, rengöringsmedel och desinfektionsmedel) bör förvaras i förpackningar, flaskor eller dunkar som är tydligt märkta (om de inte förvaras i sina originalförpackningar) i ett kemikalieförråd.
- Läkemedel ska förvaras enligt veterinär anvisning och bör förvaras i utrymmen som kan låsas. Läkemedel för inblandning i foder ska förvaras i lämpliga utrymmen som kan låsas.
- Avfall och farliga ämnen bör tas till avskild sopstation eller transporteras från gården. På gården bör avfall förvaras i slutna behållare, containrar eller i soprum, som regelbundet töms, och som är avskilda från stallar och foderutrymmen. Kommunen kan ge råd om hur avfall och farliga ämnen ska tas om hand enligt miljöbalken 1998:808.
- Betat utsäde ska förvaras i täta säckar som är märkta.

* Med gödningsmedel menas både mineralgödsel och organiska gödselmedel.

3.2 Skadedjur i och kring anläggningarna ska förebyggas och vid behov bekämpas.

Syfte: Att förebygga smittor från skadedjur (t.ex. smågnagare, insekter, fåglar) eller andra djur på gården.

Djurstallar och foderutrymmen ska vara utformade och i sådant skick att skadedjur så långt som möjligt hindras från att komma in. I utrymmen där foder lagras öppet bör även husdjur så långt som möjligt hindras från att komma in, t.ex. så att katter inte ges möjlighet att förorena fodret. Även ytterområden kring djurstallar och foderutrymmen ska skötas så att skadedjur inte attraheras eller uppförökas, t.ex. genom att hålla en zon fri från hög växtlighet och onödigt bråte. Med goda rutiner för avfallshantering och rengöring kan skadedjursproblem förebyggas (se åtgärderna 3.1 och 4.1). Vid problem med skadedjur ska bekämpning utföras. Utlagda beten får inte vara placerade så att de kan nås av djur i besättningen eller förorena foder (t.ex. innebär användning av granulerat rättgift en större fara för detta än fasta block/betesstationer).

Håll rent kring stallar och andra byggnader, så att inte skadedjur attraheras.

Dokumentation: All användning av bekämpningsmedel (växtskyddsmedel och biocider) ska vara dokumenterad. Om ett bekämpningsföretag anlitas ska du begära att du får deras dokumentation av utförda åtgärder. Branschen rekommenderar att dokumentationen av skadedjursbekämpning i stallar och foderutrymmen sparas i ett år, eller längre om det behövs för att kunna följa upp de utförda åtgärderna och följa trender av förekomst och aktivitet av skadedjur.

För att förenkla kan det vara lämpligt att spara all liknande dokumentation lika länge. Till exempel ska dokumentation av spridning och annan hantering av kemiska bekämpningsmedel som sker utomhus sparas i tre år om bekämpningsmedlet är av klass 1 eller 2. Detta gäller t.ex. användning av växtskyddsmedel i växtodlingen men också vid skadedjursbekämpning utomhus (t.ex. rättgift) om bekämpningsmedlet är av klass 1 eller 2.

Aktivitet 4. Skötsel

4.1 Det ska finnas rutiner för regelbunden rengöring.

Syfte: Att förebygga smittor som sprids med gödsel eller oren inredning i stallarna och att säkerställa att djuren i möjligaste mån hålls rena.

Det ska finnas rutiner för regelbunden rengöring som är effektiv och ändamålsenlig. Vid omgångsuppfödning ska noggrann rengöring göras inför varje ny omgång. Vid kontinuerlig uppfödning ska noggrann rengöring göras minst en gång per år. Utgödsling ska ske dagligen (gäller inte för djupströbädd).

Tvätt mellan omgångar, upptorkning och tillräcklig tomtid är viktiga åtgärder för att minska smittrycket.

Rengöring underlättas när lokaler och utrustning är utformade och i sådant skick att smuts inte ansamlas och att det är lätt att komma åt. Detta är även bra att tänka på vid ny- eller ombyggnation av lokaler och vid inköp av ny utrustning.

Exempel på lämplig rengöringsrutin:

1. Direkt efter att stallet har tömms på grisar grovskrapas det (ta ut halm och gödsel osv.) och blötläggs. Blötläggning bör ske så länge som krävs för att göra stallet lätt att tvätta.
2. Tvättning med högtryckstvätt. Det är viktigt att tvättningen tar bort all synlig gödsel.
3. En tomtid på 5-7 dagar bör eftersträvas.
4. Om tomtiden är kortare och/eller om sjukdomsproblem föreligger bör stallet desinficeras. Desinfektion bör ske efter högtryckstvätt med lämpligt medel i angiven dos.
5. Det är viktigt att det är helt torrt innan nya grisar kommer in. Tiden för upptorkning varierar beroende på stallytor, värme och luftfuktighet.

Tvättning är en grundförutsättning för att kunna bryta smittkedjor mellan omgångar. Om omständigheterna inte tillåter tvättning med effektiv upptorkning, är den mekaniska rengöringen mycket viktig. I dessa fall rekommenderas torrdesinfektion, eller en tomtid på över en vecka som rutin. Fodertråg och vattenkoppar är särskilt viktiga att rengöra.

Dokumentation: Branschen rekommenderar att rengöringen dokumenteras i de ordinarie arbetsrutiner och managementprogram som gården använder. Det kan vara en fördel att dokumentationen av större rengöringar sparas under lämplig tid för att i efterhand kunna följa upp eller styrka vad som gjorts.

Läs mer i skriften ”Smittskydd på gårdsnivå” som är framtagen av Svenska Djurhälsovården, samt ”Tvättning, desinfektion och tomtid i tillväxtstallar” från Svenska Pig, se kap. 8.

4.2 Strö ska inte vara mögligt och ska i övrigt vara av tillfredsställande kvalitet.

Syfte: Att minimera risken för att strö sprider smittor eller innehåller mögelgifter.

Strömateriale ska förvaras på ett hygieniskt sätt så att det inte möglar eller förorenas på annat sätt, och får inte användas om det är möjligt vid syn- eller luktintryck.

Strö ska hålla god hygienisk kvalitet. Möjligt strö kan innehålla mögelgifter vilket drabbar produktionen.

4.3 Döda djur ska avskiljas från levande djur och foder under tiden fram till att de hämtas till godkänd destruktionsanläggning.

Syfte: Att förebygga smittspridning från döda produktionsdjur.

Kadaver ska förvaras så att de inte utgör en smittorisk, om de t.ex. förvaras utomhus ska de vara täckta så att inte vilda djur kommer åt materialet. Kadaver ska förvaras åtskilt från levande djur så att transportören och kadaverbilen inte behöver komma i kontakt med gårdens djur. Branschen rekommenderar att kadaver i väntan på borttransport förvaras i behållare/container eller på hårdgjord yta.

Döda djur ska hämtas och transporteras till godkänd destruktionsanläggning. Insamling av kadaver sker av Svensk Lantbrukstjänst AB eller andra registrerade företag. Det finns undantag från kravet på insamling i vissa glesbygdsområden, i dessa områden får nedgrävning ske enligt anvisning från kommunen. Jordbruksverket kan godkänna eldning av kadaver i gårdspanna under särskilda förutsättningar. Se Jordbruksverkets webbplats, www.jordbruksverket.se.

Dokumentation: Döda djur ska dokumenteras i stalljournalen (se åtgärd nr 1.2) och dokumentationen ska sparas i fem år. Svensk Lantbrukstjänst har ett digitalt system som ersätter handelsdokument i pappersform. Genom att logga in med sitt kundnummer via deras hemsida, www.svensklantbrukstjanst.se, kan man se information om kadaver som har hämtats från gården.

4.4 Obligatoriska prov för salmonellakontroll ska göras på avelsbesättningar, giltproducerande besättningar och suggpooler.

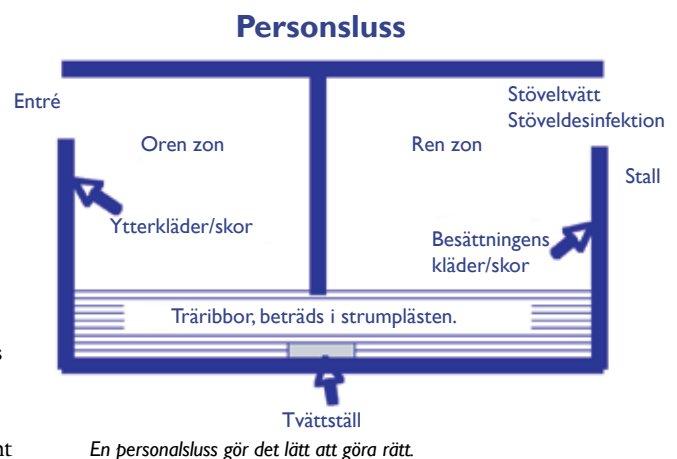
Syfte: Att förhindra spridning av salmonella.

Svenska Djurhälsovården provtar, inom ramen för grishälsovården, grisavelsbesättningar och suggpooler med avseende på salmonella. Denna provtagning sker enligt det kontrollprogram som godkändes vid Sveriges EU-inträde.

4.5 Det bör finnas hygienrutiner* för personal, besökare och entreprenörer. Rutinerna kan vara skriftliga eller muntliga.

Syfte: Att förebygga att människor orsakar smittspridning eller kontaminering.

Såväl personal som tillfälliga besökare och entreprenörer kan föra med sig smittämnen från andra gårdar. Det finns också sjukdomar som människor kan bära och som kan smitta djuren i din besättning. Smittskyddslagstiftningen ställer krav på att det ska finnas möjlighet till handtvätt, samt att besökare ska använda skyddskläder och skoskydd.

Branschen rekommenderar att hygienrutinerna* innehåller samma uppgifter som i exemplet nedan:

Personal, besökare och entreprenörer ska vid vistelse i stallar och foderutrymmen:

- använda skyddskläder och skoskydd
- tvätta händerna med tvål och varmt vatten samt desinficera händerna (t.ex. med handsprit) före och efter besök/arbete
- tänka på att antingen röra sig mellan avdelningar från yngre djur till äldre, eller byta skyddskläder/skoskydd däremellan
- inte använda skyddskläderna/skoskydden i andra stallar än anläggningens
- känna till och följa övriga hygienregler som gäller för sina arbetsområden/uppgifter
- ha kännedom om faran för överföring av smitta till djuren vid en magsjukdom och då vidta nödvändiga åtgärder, dvs. god hygien, handtvätt och desinfektion. Kontakta eventuellt läkare
- vara helt friska från magsjukdom (krav för besökare och entreprenörer).

Tänk på att du kan föra in smitta i besättningen. Tvätta händer både före och efter du varit i stallet. Sprita gärna.

Läs mer i broschyrerna: ”Gårdsbesök med omtanke” som ges ut av LRF och ”Smittskydd vid besök på grisgårdar” som bl.a. ger exempel på regler för entreprenörer, och som ges ut av Svenska Djurhälsovården.

* Med rutiner menas ett fastställt dagligt arbetssätt som är gemensamt för all personal och som också tillämpas vid besök av olika slag på anläggningen. Om du har en mindre verksamhet med få anställda kan hygienrutinerna vara enklare, medan en större produktion med många anställda eller hög omsättning av personal kräver mer omfattande rutiner som också kan visas tydligt för de som berörs, t.ex. med skyltar i omklädningsrum eller vid ingång till stallar. Se avsnitt rutiner i Manualen, kapitel 2.

4.6 Personer som nyligen har varit i andra länder och där har kommit i kontakt med djur eller produkter som kan bära smittämne som omfattas av epizootilagstiftningen får inte besöka gården.

Syfte: Att förebygga att människor orsakar smittspridning.

Personer som besökt djurbesättningar i andra länder är en högriskgrupp. Tillträdesförbudet gäller i fem dygn från kontakttillfället om den aktuella epizootiska sjukdomen är mul- och klövsjuka och i två dygn från kontakttillfället för andra epizootiska sjukdomar. Den som besökt djurbesättningar utomlands och som är osäker/inte känner till den besökta gårdens sjukdomsstatus rekommenderas att också följa femdygnsförbudet.

Branschen rekommenderar att personer som har besökt en djurbesättning utomlands inte får tillträde till en svensk djurbesättning förrän efter 48 timmar, eller, om mul- och klövsjuka finns i det aktuella området, efter fem dygn. Det är viktigt att det finns en rutin för att informera personal, besökare och entreprenörer om hur lång tid det ska gå från att man haft kontakt med djur utomlands till att man beträder besättningar i Sverige. Tänk på att många epizootisjukdomar, t.ex. PRRS, är vanligt förekommande i vissa av våra grannländer. Lista över epizootisjukdomar finns i SJVFS 1999:102, se även Definitioner, avsnitt 9.

4.7 Det bör finnas en rutin för att anmäla till länsstyrelsen om det misstänks att besättningen har drabbats av en sjukdom som kan överföras till människor (zoonos) via livsmedel.

Syfte: Att myndigheterna meddelas så att smittsamma sjukdomar kan spåras och bekämpas.

Personal som arbetar med djuren ska ha kännedom om denna rutin. I dagsläget är det endast salmonella som anges som zoonos i zoonoslagstiftningen. Vad som menas med en zoonos finns beskrivet i Definitioner, avsnitt 9.

Observera att det också inom smittskyddslagstiftningen finns krav på att omedelbart anmäla misstanke om allvarliga smittsamma djursjukdomar (epizootier) till veterinär, samt att djurskyddslagstiftningen kräver att sjuka djur snarast ska ges nödvändig vård. Om det konstateras att det finns sjukdom som kan överföras till livsmedel i besättningen, bör slakteriet informeras.

Aktivitet 5. Foder

OBS! Om du blandar in läkemedel, fodertillsatser eller förblandningar som innehåller fodertillsatser i foder i den egna foderanläggningen på gården, gäller också riktlinjerna i bilaga 1 (fodertillsatser av gruppen ensileringsmedel är undantagna).

5.1 Allt foder som används ska komma från företag med registrerade foderanläggningar, detta gäller även den egna foderanläggningen.

Syfte: Att myndigheten och köpare av foder får kännedom om vilka foderanläggningar som finns.

Foderföretagare är alla som odlar, hanterar, lagrar, transporterar, blandar, bearbetar foder eller utfodrar grisar eller andra livsmedelsproducerande djur med foder. Kontrollera på Jordbruksverkets webbplats (www.jordbruksverket.se) att de foderföretag som du köper foder av är registrerade. Om du använder biprodukter från en industri, t.ex. livsmedelsindustri, som inte är registrerad i foderanläggningsregistret bör du kontakta Jordbruksverket för besked om vad som gäller i ditt fall.

Alla grisföretagare räknas som foderföretagare och ska vara registrerade hos Jordbruksverket. Anmälan till foderanläggningsregistret sker antingen direkt via Jordbruksverkets webbplats, www.jordbruksverket.se, eller via blankett D5 som du kan hämta från Jordbruksverkets webbplats eller beställa från Jordbruksverkets kundtjänst, 0771-223 223. I vissa fall krävs särskild registrering/godkännande av anläggningen (via Jordbruksverkets blankett D192) t.ex. om du blandar in läkemedel i fodret eller använder vissa animaliska fodermedel.

Observera att du som grisföretagare också räknas som livsmedelsföretagare, och därför även ska ha anläggningen/-arna registrerade hos länsstyrelsen, se åtgärd 11.1.

5.2 Uppgifter ska kunna ges om från vem foder har mottagits.

Syfte: Att säkerställa att fodret kan spåras.

Spårbarhet bakåt i kedjan innebär att du som foderföretagare ska kunna ange alla som du har tagit emot foder från samt typ av foder, mängd och datum. Det innebär också att du ska kunna visa dokumentation om din egen foderproduktion. Detta kan göras genom att notera hur mycket av det egenproducerade fodret (gröda och andel av skörden) som ges till grisarna.

Dokumentation: Branschen rekommenderar att man på gården sparar följesedlar/leveranssedlar eller andra inköpshandlingar så det är möjligt att kunna spåra alla foderinköp till den som sålt eller på annat sätt avyttrat (bytt eller gett) foder till gården/anläggningen.

Branschen rekommenderar att uppgifterna sparas i minst ett år (samma krav på dokumentation gäller om foder säljs från gården: om till vem man sålt foder, typ av foder, mängd och datum). För det egenproducerade fodret räcker en enkel dokumentation som sparas i ett år, t.ex. nedtecknad i en kalender eller i annan dokumentation av växtodlingen. OBS! Om foder som köps in innehåller material från genmodifierade växter (i dagens läge är en soja- eller majsprodukt mest sannolik), ska dokumentationen sparas i minst 5 år. För fodermedel med animaliskt ursprung ska dokumentationen sparas i två år.

5.3 Utfodringsutrustning/automater ska vara placerade och utformade för att minimera risken för att foder förorenas.

Syfte: Att minimera risken för att fodret förorenas vid utfodring eller mellan utfodringar.

Gäller i synnerhet vid hållning av grisar i öppna system t.ex. utegrisar. Utfodringsutrustningen bör vara lätt att rengöra och i möjligaste mån vara skyddad mot skadedjur inklusive fåglar.

5.4 Foder ska lagras under hygieniska förhållanden.

Syfte: Att minimera risken för mikrobiell tillväxt i fodret som kan medföra produktionsstörningar och livsmedelshygieniska faror, t.ex. salmonella och mögelgift.

Foder ska skyddas från fukt och skadedjur. Förvaring bör ske i täckta/förslutna behållare eller med annan form av skydd (t.ex. inomhus på loge/lada som så långt som möjligt är fri från skadedjur och fåglar). Djur inklusive skadedjur bör så långt möjligt förhindras från att ha direktkontakt med foderlager. Branschen rekommenderar att vattenhalt och temperatur i t.ex. lagrad spannmål regelbundet kontrolleras inför och under lagringen för att undvika risken för tillväxt av mögel som kan bilda mögelgift.

Det är lämpligt att dokumentera temperaturen i spannmålslager ca 1 gång/vecka under de första 4-6 veckorna efter inlagring. Därefter bör kontroll ske regelbundet. På våren när temperaturen varierar kraftigt ökar risken för kondens. Det är då särskilt viktigt att kontrollera temperaturen i spannmålen. Om temperaturen stiger med 2-3 °C kan mikrobiologisk tillväxt och/eller etablering och uppförökning av skadedjur ha skett.

Hygienisk hantering och lagring är A och O för att få ett bra foder.

Mer rekommendationer om lagring av spannmål finns i "Branschriktlinjer för livsmedels- och fodersäkerhet vid produktion av spannmål, oljeväxter och trindsäd". Information om mögelgifterna DON och ZON finns på Jordbruksverkets hemsida under rubriken: "Mögelgifterna DON och ZON i foder och halm". Information om mykotoxiner och dess effekter finns också i Svenska Pig:s faktablad: "Användbarhet av olika fodermedel", samt fördjupningsläsning i "Mögel och mögelgifter i foder" som tagits fram på initiativ av Svensk Mjölk.

5.5 Foder ska förvaras och hanteras så att det inte kan förorenas.

Syfte: Att minimera risken för att fodret förorenas med främmande ämnen såsom kemiska ämnen, bekämpningsmedel, läkemedel eller smittor.

Stallgödsel, handelsgödsel, organiska gödselmedel, växtskyddsmedel, biocider (t.ex. råttgift), läkemedel, utsäde, avfall och farliga ämnen ska lagras tydligt avskilt från foder. Med avskilt menas att foder lagras på behörigt avstånd eller om möjligt i annan lokal så att det inte finns någon risk för att fodret förorenas. Observera att det krävs tillstånd från Jordbruksverket för att få lagra organiska gödningsmedel i form av bearbetat animaliskt protein (t.ex. kött- eller benmjöl) där produktionsdjur hålls.

5.6 Det ska finnas rutiner för regelbunden rengöring av alla lokaler/utrustningar/behållare där foder lagras, bearbetas, blandas, hanteras, utfodras och transporteras.

Syfte: Att förebygga att smittor och föroreningar sprids från gödsel, rester av foder eller andra orenheter, skadedjur (gnagare, fåglar, insekter) eller andra djur på gården.

Det ska finnas rengöringsrutiner för silor och andra utrymmen där foder lagras och hanteras, som säkerställer att fodret håller god hygien vid all hantering och lagring.

Rengöringsrutiner

Eftersträva torrensöring då det vid fuktillförsel föreligger risk för tillväxt av mögel. Använd dammsugare och/eller sopning. Den utrustning som används bör vara ren och bör om möjligt inte användas till andra ändamål än rengöring av foderutrymmen/-utrustning. Rengöringen förutsätter att förvaringsutrymmen är tomma och fria från gammalt foder. Om det finns kvar gamla foderrester ska dessa avlägsnas genom att systemet körs.

Exempel på rengöringsrutin för foderförvaring/hantering

1. Öppna upp och rengör eventuella matningsredlar eller skruv för tillmatning av foder till behållare.
2. Öppna upp utmatningen i botten av fodersilon och sopa silon/behållaren invändigt genom ev. befintlig inspektions-/rengöringslucka på toppen eller sidan av silon/behållaren. Avlägsna resterna genom den öppnade utmatningen i botten av behållaren.
3. Öppna upp foderskrub från silo-/foderbehållare och rengör skruven fram t.o.m. utmatningen i boxarna.

Dokumentation: Branschen rekommenderar att rengöringen dokumenteras i de ordinarie arbetsrutiner och managementprogram som gården använder. Det kan vara en fördel att dokumentationen av större rengöringar sparas under lämplig tid för att i efterhand kunna följa upp eller styrka vad som gjorts.

5.7 Vid användning av foder som innehåller animaliska biprodukter ska följande krav uppfyllas:

Syfte: Att kraven för användning av animaliska biprodukter som foder till grisar uppfylls, och att risken för smittspridning minimeras.

- Grisar får inte utfodras med bearbetat animaliskt protein av typen kött-, ben- eller blodmjöl. De får heller inte utfodras med blodprodukter från idisslare, gelatin från idisslare, eller vissa typer av hydrolyserat protein (se definitioner). Man får heller inte ge foderblandningar som innehåller dessa produkter.
- Fiskmjöl samt kalk och fosfor (di- och trikalцийfosfat) av animaliskt ursprung får ges till grisar. Sker blandningen på gården krävs särskild registrering (Jordbruksverkets blankett D192), observera att det endast är tillåtet att blanda detta till ett helfoder. Blandning på gården får inte ske om det finns idisslare på gården, men det är tillåtet att använda och lagra redan färdigt foder innehållande fiskmjöl och ditrikalciumfosfat, om hanteringen sker separat från foder till idisslare och om foderanläggningen godkänts av Jordbruksverket.

- Man får inte utfodra grisar med matavfall eller råvaror som innehåller eller framställts av matavfall. Som matavfall räknas alla typer av matavfall (inklusive använd matolja) från restauranger, storkök och kök, centralkök och egna hushållskök.
- Mjölk/mjölkprodukter från en livsmedelsanläggning (t.ex. vassle från ett mejeri) får tas emot och användas som foder om mjölken/mjölkprodukten har genomgått särskild behandling och kommer från en anläggning som också är registrerad som foderföretag. Du som tar emot mjölk/mjölkprodukter ska ställa krav på att den levererande anläggningen har behandlat mjölken/mjölkprodukten enligt gällande lagstiftning. Registrering ska göras med Jordbruksverkets blankett D192. För information om de aktuella kraven, kontakta Jordbruksverket.

För att få ta emot och utfodra med mejeriprodukter som inte har behandlats enligt ovanstående krav måste din gård vara godkänd av Jordbruksverket för detta ändamål (godkännandet krävs med anledning av den ökade smittrisen och ökat behov av spårbarhet). Anmälan om godkännande ska göras på blankett D192 och D70 som fås på Jordbruksverkets webbsida eller från Jordbruksverkets kundtjänst. Kraven gäller endast produkter från annan gård eller mejeri, inte egenproducerad obehandlad mjölk från den egna gården. Läs mer om animaliska biprodukter på Jordbruksverkets webbplats.

- Kom ihåg att alla produkter/råvaror som ska användas som foder måste komma från registrerade foderföretag, detta gäller alltså även livsmedelsföretag. Om företaget inte är registrerat som foderföretag måste du i förhand kontakta Jordbruksverket för besked om det kan användas som foder.

Dokumentation: Vid varje leverans av animaliska biprodukter ska ett handelsdokument upprättas i ett original med två kopior. Originalen ska följa med sändningen till mottagaren, kopiorna behålls av leverantören respektive transportören. Originalen ska sparas i systematisk ordning i minst två år. Exempel på hur ett handelsdokument ska vara utformat finns på Jordbruksverkets webbplats. Det finns ett förenklat handelsdokument som är särskilt anpassat för mjölk/mjölkprodukter.

5.8 Före detta livsmedel* får användas som foder om följande krav uppfylls:

Syfte: Att kraven för användning av före detta livsmedel uppfylls, och att risken för smittspridning minimeras.

- Före detta livsmedel som innehåller mjölk- eller äggprodukter får användas som foder om det inte varit i kontakt med obehandlade råvaror av animaliskt ursprung (rått kött, rå fisk, råa ägg eller obehandlad mjölk) och om det har värmebehandlats.
- Före detta livsmedel som inte innehåller några animaliska beståndsdelar får användas som foder under förutsättning att det före detta livsmedlet inte varit i kontakt med obehandlade råvaror av animaliskt ursprung (rått kött, rå fisk, råa ägg eller obehandlad mjölk).
- Observera att före detta livsmedel som innehåller andra animaliska råvaror/produkter än mjölk och äggprodukter i de flesta fall inte får utfodras till grisar.
- Kom ihåg att alla produkter/råvaror som ska användas som foder måste komma från livsmedelsföretag som är registrerade som foderföretag. Detta gäller även företag som levererar animaliska och vegetabiliska biprodukter. Om företaget inte är registrerat som foderföretag måste du i förhand kontakta Jordbruksverket för besked om produkterna/råvarorna kan användas som foder. Se även åtgärd 5.1.

Dokumentation: Varje leverans av animaliska biprodukter (före detta livsmedel som innehåller mjölk- eller äggprodukter) ska åtföljas av ett handelsdokument (som ska uppfylla kraven i lagstiftningen om animaliska biprodukter). Dokumentationen ska sparas i systematisk ordning i minst två år.

- * Med före detta livsmedel menas livsmedel som av olika skäl, t.ex. kommersiella eller produktions-tekniska skäl, inte längre är avsedda att användas som livsmedel. Användningen av före detta livsmedel som foder får inte innebära någon risk för människa eller djur. Observera att matavfall inte räknas som före detta livsmedel och alltså inte är tillåtet att använda som foder till grisar, se åtgärd 5.7.

5.9 Vid egen införsel av foder från annat land gäller särskilda regler för kontroll av salmonella och aflatoxin.

Syfte: Att minimera risken för att foder som förs in från annat land är smittat med salmonella eller innehåller aflatoxin över EU:s gränsvärden.

Vid egen införsel av foder är det viktigt att man skaffar sig en god kännedom om det aktuella fodret och vilka regler som gäller.

- Vid införsel av riskråvaror t.ex. soja och raps, ska analys ske avseende förekomst av salmonella och aflatoxin, enligt Jordbruksverkets föreskrifter (SJVFS 2006:81).
- Vid införsel av foderblandningar till grisar ska det göras analys av salmonella, enligt Jordbruksverkets föreskrifter (SJVFS 2006:81).
- Om du importerar ditt foder från ett land utanför EU ska du även anmäla detta till Jordbruksverket (på blankett D7 och D119).

Du som köper foder från andra länder måste utföra en mottagningskontroll enligt ovan. I avvaktan på analysresultat får foderpartiet vanligtvis inte användas. Ett foder med halter av aflatoxin som är högre än gränsvärdet får inte spädas ut med ”ren” råvara eller genom minskad inblandning i foderblandningen. När du köper från svenska foderföretag har dessa kontroller redan gjorts, och fodret har vanligtvis också värmebehandlats inom ramen för foderindustrins kvalitetsprogram. Egen införsel av riskråvaror innebär en stor fara för att salmonella tas in i landet.

Beträffande transporter av foder från andra länder till den egna gården rekommenderar branschen att kontakt tas med Svenska Djurbönders Smittskyddskontroll, SDS. Att låta fordon från områden med annan sjukdomssituation än den svenska köra in på gårdsområdet innebär risker för introduktion av nya sjukdomar, och det bör därför undvikas. Om det sker måste särskilda krav ställas på smittskydd/hygien. Se SJVFS 2006:81 (Statens jordbruksverks föreskrifter om foder) för aktuell information om vilka foder som omfattas av kraven och aktuella gränsvärden.

5.10 Om man misstänker att fodret inte är säkert får det inte användas förrän det har kontrollerats att det är säkert.

Syfte: Att säkerställa att endast foder som är säkert ges till djuren.

Det ska finnas en rutin för hur man agerar om man misstänker att fodret inte är säkert dvs. att man ser till att fodret inte ges till djuren eller säljs vidare och att man med utgångspunkt från utförd riskbedömning provtar och analyserar foder avseende främmande ämnen eller smittförande ämnen. Om du säljer foder ska rutinen också innehålla att du anmäler till Jordbruksverket (blankett D51) ifall det finns anledning att misstänka att det finns faror med det foder som sålts.

5.11 Foder får inte innehålla förbjudna råvaror.

Syfte: Att säkerställa att fodret inte innehåller förbjudna råvaror som kan vara skadliga.

Förbjudna råvaror är träck o dyl., hudar och hudavfall som behandlats kemiskt, frön avsedda för utsäde och behandlade med bekämpningsmedel (betningsmedel), trä (inkl. sågspån) som behandlats med träskyddsmedel, slam från rening av avloppsvatten, fasta hushållssopor eller förpackningsmaterial

från livsmedelsindustrin. Förbjudna råvaror är också bearbetat animaliskt protein, gelatin från idisslare, blodprodukter från idisslare, hydrolyserat protein från idisslare samt dikalciumfosfat och trikalцийfosfat av animaliskt ursprung.

5.12 Vid hållning av utegrisar samt användning av vallfodergrödor som foder gäller följande om organiska gödningsmedel/jordförbättringsmedel (innehållande ABP) eller avloppsslam används på arealen:

Syfte: Att förebygga faran för att smittor sprids via gödsel och/eller föroreningar i foder med, sjukdomsalstrande bakterier, kemiska ämnen eller tungmetaller.

Organiska gödningsmedel/jordförbättringsmedel

- Om du använder bearbetat animaliskt protein i oblandad form eller använder produkter som innehåller kött- eller benmjöl som härrör från kategori 2-material som gödningsmedel eller jordförbättringsmedel ska du vara registrerad för detta hos Jordbruksverket. För lagring av dessa produkter krävs tillstånd från Jordbruksverket.
- Det måste gå minst sex veckor innan grisar får släppas på mark där organiska gödningsmedel/jordförbättringsmedel har spridits.
- Om du skördar för vallfoderändamål måste det gå minst tre veckor mellan spridning av det organiska gödningsmedlet/jordförbättringsmedlet och skörd.

Observera att detta gäller endast gödningsmedel som innehåller beståndsdelar som klassas som animalisk biprodukt (ABP), dock ej naturgödsel.

Avloppsslam

- Följande risker bör beaktas: sjukdomsöverföring, komposteringsmetod, tungmetallinnehåll, etc. Detta gäller också för organiska rester från rötgasanläggningar.
- Tänk på att vissa organiska gödselmedel t.ex. ohygieniserat slam från avloppsreningsverk kan sprida sjukdomsalstrande bakterier (t.ex. Salmonella).
- För att få använda avloppsslam måste halten av vissa metaller i den aktuella marken ligga under fastställda gränsvärden och även metallinnehållet i slammet får inte överskrida fastställda gränsvärden. Kontakta miljökontoret i din kommun för mer information.
- Enligt lagen får avloppsslam inte spridas på betesmark.
- Om avloppsslammet är obehandlat ska det brukas ner senast inom ett dygn från spridningen. Obehandlat slam får endast användas om det inte leder till olägenhet för närboende.
- Om slam sprids på vallfodergrödor eller på åkermark som betas måste det gå mer än 10 månader mellan spridning och skörd.
- Det rekommenderas att man alltid rengör gödselspridaren eller motsvarande om den används till flera olika besättningar.

Information om avloppsslam

Delar av livsmedelsindustrin är av olika skäl tveksam till slamspridning. Detta eftersom man anser att risken är för stor för att tungmetaller ackumuleras i åkermarken eller att sjukdomsalstrande bakterier eller andra oönskade ämnen från slammet överförs i grödan. Kontrollera med din kund/certifierings-/kvalitetssystem om vad som gäller för din produktion/ditt avtal.

Om avloppsslam ska användas som växtnäring rekommenderar så väl Svenskt Vatten (VA-verkens branschorganisation) som LRF att endast använda REVAQ-certifierat* slam.

Vid spridning av slam är det producentens ansvar att kontrollera åkermarkens metallhalt om det kan antas att halten i marken överskrider gränsvärdena, t.ex. genom markkartering. Kontakta kommunen om det råder osäkerhet om markens innehåll av tungmetaller. Tabell med gränsvärden för metaller finns t.ex. i Miljöhusensyn, se webbsidan www.miljohusesyn.nu

* REVAQ är ett certifieringssystem för återföring av växtnäring ur avlopp. Läs mer på Svenskt Vattens webbsida www.svenskvatten.se.

Aktivitet 6. Vatten

6.1 Vattnet ska vara av lämplig kvalitet*.

Syfte: Att minimera risken för att bakterier, andra smittor eller främmande ämnen sprids med förorenat vatten.

Vatten (från bitventil eller kopp) ska placeras så att spillvatten dräneras bort, t.ex. vid gödselgången.

Var extra uppmärksam på vattenkvaliteten vid grävda brunnar, jämfört med kommunalt vatten eller borrad brunn. Särskilt viktigt är detta när det är mycket regn och fara för ytvatteninträning eller om det uppstår sjukdomsutbrott som tyder på att vattenkvaliteten är dålig. Tänk också på att det finns en risk för förorening genom läckage om gödselplattan/gödselbrunnen ligger i nära anslutning till vattenbrunnen.

Om det finns tveksamheter om vattnets kvalitet bör analys av gårdens vatten göras (vatten som ges till djuren eller som används för rengöring av foderanläggningen). Rådgör med din djurhälsoveterinär eller rådgivare om vilka parametrar som bör analyseras utifrån ditt aktuella problem. Observera att djurskyddslagstiftningen kräver att grisar ska ha fri tillgång till dricksvatten.

Rengöring bör ske regelbundet, gödsel och smuts ska avlägsnas effektivt från vattenbehållare och vattenautomater.

* Med lämplig kvalitet menas att vattnet som ges till grisarna och som används vid rengöring ska vara rent. Med rent menas att det inte innehåller mikroorganismer eller skadliga ämnen i sådana mängder att det direkt eller indirekt kan påverka hälsokvaliteten på livsmedel eller djurens hälsa.

Aktivitet 7. Läkemedelsbehandlingar och andra behandlingar

7.1 Djur som drabbas av sjukdomar ska behandlas eller avlivas om så krävs.

Syfte: Att minimera risken för att sjuka djur sprider sjukdomar som kan överföras till människor via livsmedel eller smitta till andra djur.

Sjuka djur ska behandlas eller avlivas om så krävs, detta ska journalföras.

7.2 Behandling med receptbelagda läkemedel ska ske efter veterinär förskrivning.

Syfte: Att säkerställa att läkemedel ges i rätt dos, mängd, tidpunkt, till rätt djur etc. så att det inte finns fara för otillåtna halter av läkemedelsrester i köttet.

Att ha all utrustning till hands, inklusive journalen, underlättar för goda rutiner.

Se krav på dokumentation i åtgärd 7.3 nedan. Observera att det krävs ett särskilt godkännande från Jordbruksverket om man vill blanda läkemedel i foder, se bilaga 1.

7.3 Behandlingar med läkemedel och andra behandlingar, ska dokumenteras.

Syfte: Att behandlingar med läkemedel eller andra behandlingar kan följas upp, och att risken för otillåtna halter av läkemedelsrester i köttet minimeras.

Behandlade djur ska kunna identifieras. Behandlingen dokumenteras lämpligen i behandlingsjournalen. Följande uppgifter ska, i förekommande fall, dokumenteras vid behandling med läkemedel (inklusive homeopatika) samt vid annan behandling:

- datum för behandlingen
- klockslag för behandlingen om karenstiden är kortare än 24 timmar
- djurets identitet (t.ex. grupp och typ av märkning)
- diagnos (t.ex. vilken sjukdom)
- läkemedlets benämning/namn
- dosering
- behandlingstidens längd (t.o.m. datum)
- karenstid (antal timmar/dagar)
- namnet på den som behandlat djuret
- namnet på den förskrivande veterinären.

Spraymärkning är ett bra sätt att identifiera behandlade djur.

Uppföljande behandlingar med läkemedel, villkorad läkemedelsanvändning (hette tidigare delegerad behandling) och behandlingar med icke receptbelagda läkemedel ska dokumenteras på samma sätt. Dokumentationen kan göras genom att veterinärens besöksjournal sparas, om denna innehåller alla uppgifter, enligt ovan.

Observera att även homeopatika och naturläkemedel klassas som läkemedel enligt läkemedelslagstiftningen, och samma dokumentationskrav gäller därför vid användning av dessa som vid läkemedel. Vissa homeopatiska preparat har också karenstid, precis som andra läkemedel (se definitioner). Vid behandling med homeopatika ska man även ange namn på den veterinär som har kontaktats inför användningen.

Om läkemedlet förskrivs av veterinären genom telefonkonsultation, ska veterinären skicka eller lämna en kopia av behandlingsbeviset/praktikjournalen. Om veterinären använder ett databaserat journalförings-system, ska du få en papperskopia av journalen från veterinären.

Annan behandling är behandlingar med preparat som inte är läkemedel men som har karenstid (t.ex. vissa bekämpningsmedel mot ektoparasiter). Dessa behandlingar ska dokumenteras på samma sätt som behandlingar med läkemedel.

Dokumentation: Dokumentation över läkemedelsbehandlingar ska sparas i minst 5 år (SJVFS 2009:85). Du ska också kunna visa inköp och innehav av läkemedel, t.ex. kvitton och lista på vilka preparat som finns i medicinskåpet. Branschen rekommenderar att dokumentation över behandling med andra preparat som har karenstid ska sparas i minst 1 år.

7.4 Karenstider vid läkemedelsbehandling eller annan behandling ska följas.

Syfte: Att behandling sker inom tillräckligt lång tid före slakt så att det inte kan finnas otillåtna restmängder av läkemedel eller andra medel i köttet.

Behandlade djur får inte skickas till slakt innan karenstidens utgång. Behandlade djur ska kunna identifieras under behandling och karenstid t.ex. med spraymärkning.

7.5 Djur som köps eller säljs som livdjur inom karenperioden ska åtföljas av ett intyg där preparat, behandlingsdatum och karenperiod framgår.

Syfte: Att information om karenstid finns hos den nya besättningen.

7.6 Läkemedel och andra skadliga ämnen eller föremål ska förvaras på ett säkert sätt så att livsmedel eller foder inte förorenas.

Syfte: Att inte läkemedel finns tillgängligt för djur eller obehöriga eller att djur kan skadas på stickande/skärande föremål.

Läkemedel, kanyler, sprutor, skalpeller m.m. ska förvaras på ett säkert sätt, så att de inte kan sammanblandas med foder, fodertillsatser eller förblandningar och oåtkomligt för obehöriga. T.ex. i försluten behållare lämplig för ändamålet, i rum eller skåp som kan låsas och som är skilt från djurstallar och utrymmen där foder hanteras eller förvaras.

7.7 Om det uppmärksammas att något djur kan ha fått en avbruten injiceringsnål i sig bör djuret identifieras och åtgärder vidtas.

Syfte: Att minimera risken för att sprutnålar, som av en olyckshändelse blir kvar i djuret, finns kvar i köttet.

Händelsen bör antecknas och meddelas slakteriet innan djuret skickas till slakt. Hur märkning och rapportering om detta ska ske inför slakt, avgörs i dialog med slakteriet. Om djuret är avsett att slaktas och gå in i livsmedelskedjan bör det ges en permanent märkning, och det bör även finnas en beskrivning av var nålen finns. Rutiner om detta kan ingå i skötselrutinerna.

Aktivitet 8. Förberedelse för transport till slakt

8.1 Djuren ska vara märkta med födelsebesättningens produktionsplatsnummer.

Syfte: Att säkerställa att djuren kan spåras.

Se åtgärd nr 1.1.

8.2 Det ska finnas dokumentation om till vem du har sålt/avyttrat djur, datum, antal och vilka djur det gäller.

Syfte: Att säkerställa att djuren kan spåras i livsmedelskedjan.

Se åtgärd nr 1.2.

8.3 Information om slaktdjuren ska lämnas till slakteriet.

Syfte: Att slakteriet får information om djurens hälsoläge enligt kraven i lagstiftningen så att livsmedelssäkerheten kan garanteras.

Om informationen saknas tas djuret inte emot av slakteriet. De uppgifter som ska lämnas framgår av slakteriets leveranssedel och omfattar bl.a. läkemedelsbehandling, karenstid, att djuren inte är sjuka och att besättningen inte är spärrad.

Bestämmelserna gäller även den som levererar slaktdjur till eget slakteri. Information om vilka uppgifter som ska lämnas och hur det kan ske finns i förordning (EG) nr 853/2004, bilaga III, avsnitt III: Information från livsmedelskedjan. Se www.livsmedelsverket.se.

8.4 Djuren ska i möjligaste mån vara rena inför transport.

Syfte: Att förebygga att djuren är gödsel- eller smutsförorenade vilket kan försvåra slakthygien och öka risken för att mikroorganismer överförs till köttet i samband med slakten.

Att djuren är rena minskar risken för att mikroorganismer överförs till köttet vid slakt. Företagaren är ansvarig för att stallet rengörs och att slaktdjur och i möjligaste mån produktionsdjur hålls rena. Om slakteriet gör en anmärkning på att djuren inte är rena ska åtgärder vidtas för att undvika upprepade problem.

Aktivitet 9. Lastning

9.1 När djuren lämnar gården ska försiktighetsåtgärder vidtas för att förhindra smittspridning.

Syfte: Att förebygga att smittor från andra besättningar kommer in via transportör/transportbil.

Se till att transportören inte går in i stallet annat än i nödfall och om så sker bör denne erbjudas skyddskläder. Det rekommenderas att utlastning sker genom utslussning/utlastningsrum.

Utlastningsutrymmet bör rengöras efter varje lastning, tänk på att hantera gödsel och eventuellt tvättvatten så att smittspridning in till besättningen förhindras. Detta underlättas om det finns golvavlopp i utlastningsutrymmet, och om man använder tvärkulvert istället för att skrapa bort fastgödseln. Ta också bort gödsel utanför utlastningsbron till nästa leverans. Dörrarna mellan transportfordon och stall bör om möjligt inte hållas öppna samtidigt. En utlastningssluss förhindrar på ett effektivt sätt luftkontakt mellan stall och bil.

Läs mer i skriften ”Smittskydd på gårdsnivå” som är framtagen av Svenska Djurhälsovården, webbsida: www.svdhv.org.

Rengör utlastningsrummet efter varje lastning. Här kan det behövas.

Aktivitet 10. Egen transport

Med egen transport menas i detta dokument den transport då du som grisföretagare själv kör dina djur och har ansvaret för dem, se definitioner. Vid transport inom en suggpool bör ansvarsförhållandet mellan nav och satellit vara klargjort.

10.1 Transportfordon som används för att köra djur till och från den egna och andras besättningar, bör vara rengjorda innan djuren lastas.

Syfte: Att förebygga att smittor sprids mellan besättningar.

Transportfordonet bör vara rengjort när det används för att köra djur mellan olika besättningar eller olika grupper av djur.

10.2 Djuren ska i möjligaste mån vara rena vid ankomst till slakteriet.

Syfte: Att förebygga att djuren är gödsel- eller smutsförorenade vilket kan försvåra slakthygien och öka risken för att mikroorganismer överförs till köttet i samband med slakten.

Observera att om du själv transporterar dina djur till slakteriet ska du också ansvara för att djuren i möjligaste mån är rena vid ankomst till slakteriet.

11. Övrigt

11.1 Du som håller djur för livsmedelsproduktion ska ha dina anläggningar registrerade hos länsstyrelsen.

Syfte: Att myndigheten får kännedom om vilka livsmedelsanläggningar som finns.

Du ska registrera dina anläggningar hos länsstyrelsen. Kravet på registrering omfattar inte dig som bara producerar för eget bruk eller för en mindre och lokal marknad. För att få svar på om din produktion bedöms vara mindre och för en lokal marknad kan det vara lämpligt att kontakta Länsstyrelsen. De kan då ta beslut om verksamheten ska registreras eller inte. Observera att du som grisföretagare också räknas som foderföretagare och därigenom dessutom ska ha anläggningen/-arna registrerade hos Jordbruksverket, se åtgärd 5.1.

11.2 Alla resultat från kontroller av foder, djur eller produkter av animaliskt ursprung, som har betydelse för livsmedels- och fodersäkerheten, ska dokumenteras. Åtgärder ska göras vid behov.

Syfte: Att kunna följa upp och åtgärda analys- och kontrollresultat, när de visar att livsmedel eller foder på gården inte är säkra.

Exempel på kontroller är medicinska provtagningar, resultat från foder- och vattenanalyser, rapporter från slakteriet (t.ex. avräkningssedlar med slaktanmärkningar) och rapporter från offentlig kontroll. Uppgifter som är viktiga att dokumentera är t.ex. förekomst av sjukdomar som kan påverka säkerheten hos köttet*.

De åtgärder som vidtagits vid avvikelser ska också dokumenteras. Åtgärder kan vara att göra förändringar i produktionen för att problemet inte ska uppstå igen. Ett annat exempel är att man, om analysen/kontrollen visar att det finns en fara med foder eller djur, inte använder det eller säljer det vidare.

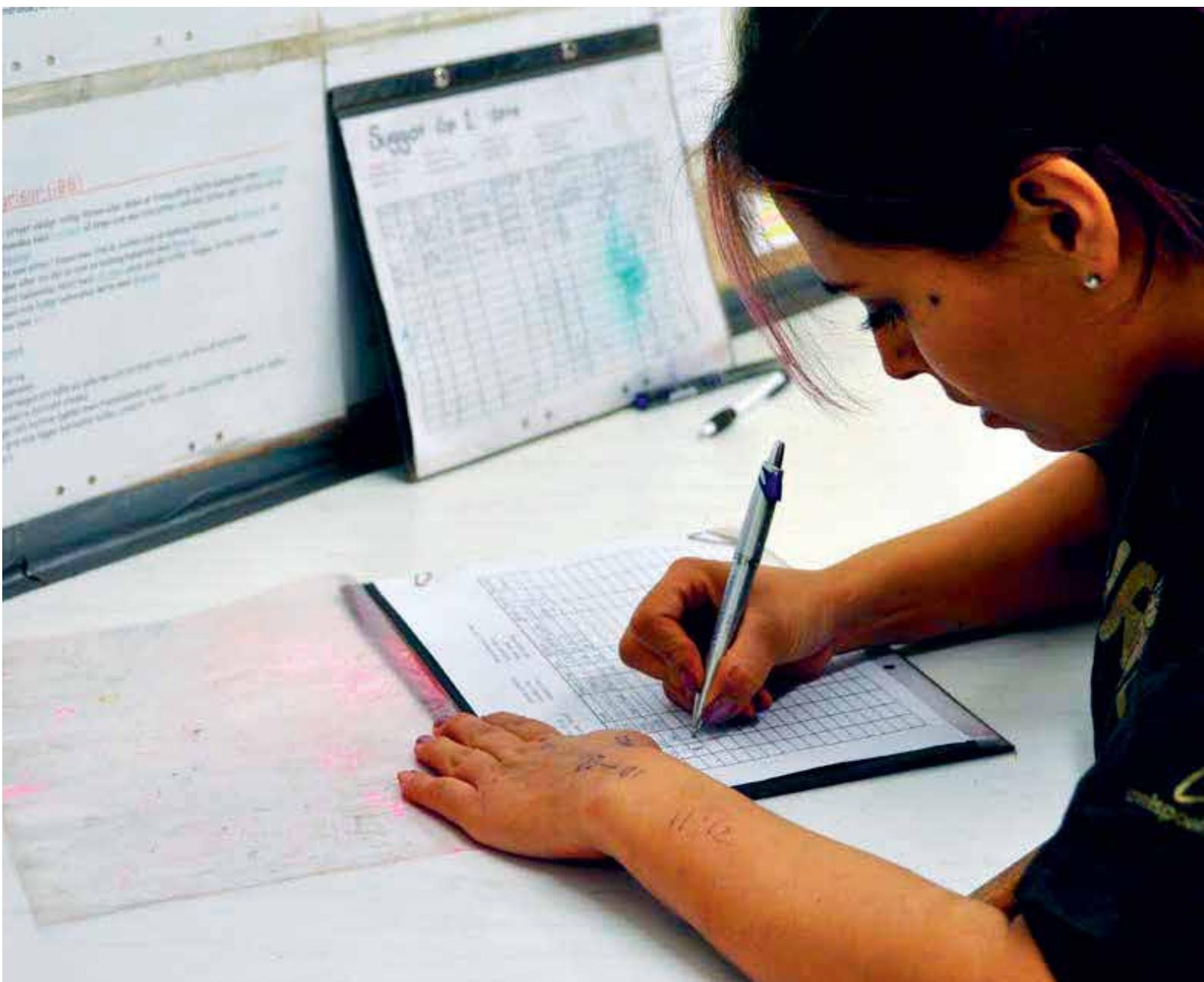
Dokumentation: Branschen rekommenderar att dokumentationen sparas i 5 år.

** Sådana sjukdomar är t.ex. zoonoser som beskrivs i definitionslistan.*

5. Dokumentation

Tabellen över åtgärder visar vilken dokumentation som ska göras för att uppfylla kraven i lagstiftningen för livsmedels- och fodersäkerhet. I vissa fall anger lagstiftningen också hur lång tid dokumentationen ska sparas. När lagstiftningen inte anger hur länge den ska sparas, har branschen rekommenderat lämplig tid.

Åtgärd	Dokumentation	Tid	Lagstiftning/branschen rekommenderar
1.2	Stalljournal	5 år	SJVFS 2007:84 §18 SJVFS 2005:60 Branschen rekommenderar
1.2	Ytterligare krav på spårbarhet	Ej lagstiftat men finns rekommendation om 5 år	(EG) nr 178/2002 art.18 Kommissionens riktlinjer, se www.livsmedelsverket.se
2.2	Journalföring av inköpta djur	3 år	SJVFS 2009:79 § 20
3.2	Användning av bekämpningsmedel mot skadedjur		
	A. I stallar, foderutrymmen	1 år	Branschen rekommenderar
	B. Utomhus	3 år	SNFS 1997:2
4.1	Rengöring	–	Branschen rekommenderar att rengöringen dokumenteras i ordinarie journaler/managementprogram.
4.3	Dokumentation av döda djur	5 år	(EG) nr 1774/2002 SJVFS 2006:76, § 5
4.3	Handelsdokument vid hämtning av kadaver	2 år	(EG) nr 1774/2002, bil. II kap IV
5.2	Uppgifter om från vem foder har mottagits	Ej lagstiftat men finns rekommendation om 5 år	(EG) nr 178/2002 art.18 Kommissionens riktlinjer, se www.livsmedelsverket.se
5.2	Uppgifter om egenproducerat foder, t.ex. växtodlingsplan eller nedskrivet på motsvarande sätt	1 år	Branschen rekommenderar
5.2	Uppgifter om från vem foder innehållande material från genmodifierade växter har mottagits	5 år	(EG) nr 1830/2003 art. 4
5.6	Rengöring av foderanläggningen	–	Branschen rekommenderar att det finns rutiner som dokumenteras i de ordinarie arbetsrutiner och managementprogram som gården använder.
5.7	Handelsdokument vid leverans av animaliska biprodukter som används som foder	2 år	(EG) nr 1069/2009
7.3	Användning av läkemedel och annan behandling	Läkemedel: 5 år	SJVFS 2009:85
7.3	Användning av andra behandlingar	1 år	Branschen rekommenderar
11.2	Alla resultat från analyser och kontroller som kan påverka livsmedels- eller fodersäkerheten	–	Branschen rekommenderar att dokumentationen sparas så lång tid som behövs för att kunna följa upp resultaten och utvecklingen efter eventuella åtgärder t.ex. så länge köttet kan tänkas finnas på marknaden dvs. fem år, för att kunna följa upp resultaten och utvecklingen efter eventuella åtgärder.
Bilaga I.			
Del A. nr 2	All användning av fodertillsatser eller förblandningar som innehåller fodertillsatser i foder	1 år	Branschen rekommenderar
Del B. nr	Dokumentation över användningen av läkemedel i foder	3 år	SJVFS 2006:81

6. Information om branschriktlinjerna

Grisföretagaren är livsmedelsföretagare och foderföretagare

År 2006 kom ny EU-lagstiftning inom livsmedelsområdet. En viktig nyhet då var att den omfattar hela livsmedels- och foderkedjan. Alla grisföretag gick därmed in under beteckningen livsmedelsföretagare, och den som producerar, hanterar, transporterar, lagrar foder eller utfodrar livsmedelsproducerande djur betecknades som foderföretagare.

Förordningarna gäller för alla primärproducenter inom EU och medförde flera genomgripande förändringar. Förändringarna gällde krav på spårbarhet i hela kedjan och att primärproducenterna¹ var ansvariga för livsmedels- och fodersäkerheten redan på gården. Bakgrunden till livsmedelslagstiftningen är bl.a. de händelser (BSE, dioxin, mul- och klövsjuka) som inträffade inom EU på 1990-talet.

Branschriktlinjerna är ett verktyg för god livsmedels- och foderhygien

Lagstiftningen från 2006 är mer inriktad på de mål som ska uppnås dvs. säkra livsmedel och säkert foder, och anger inte exakt vad man rent praktiskt behöver göra i verksamheten. Däremot ställs det krav på att det ska finnas rutiner för en säker och hygienisk produktion så att målen i lagstiftningen uppfylls. Branschriktlinjerna vänder sig till grisföretagare och är branschens tolkning av hur den målstyrda lagstiftningen kan uppfyllas. Det är livsmedels- och fodersäkerhet som avses, alltså de åtgärder på gården som har betydelse för att de livsmedel som släpps ut på marknaden är säkra att äta. Branschriktlinjerna är frivilliga att följa.

Företagaren har ett ansvar att se till att verksamheten bedrivs på ett sätt som gör att de producerade livsmedlen är säkra och att produktionen uppfyller lagstiftningens krav. Vid den offentliga kontrollen ska inspektörerna känna till och ta hänsyn till branschriktlinjerna. Det ökar möjligheten till likvärdig kontroll i hela landet. Myndigheterna Livsmedelsverket och Jordbruksverket har bedömt branschriktlinjerna. De dokument som branschriktlinjerna hänvisar till t.ex. rådgivningsmaterial och hemsidor (kap. 8) ingår däremot inte i bedömningen.

Grundförutsättningar och avgränsningar

Branschriktlinjerna avser livsmedels- och fodersäkerhet och vänder sig till grisföretagare. De avser endast de områden som är inom grisföretagarens ansvar, alltså från att djuren föds eller köps in och fram till lastning av djur till slakt eller försäljning (egen transport av djur ingår), se produktionsflödet.

Det är säkra livsmedel och foder som avses och därför ingår t.ex. inte miljölagstiftningen eller djurskyddslagstiftningen, ändå kan det finnas beröringspunkter med dessa lagstiftningsområden. Det finns grundförutsättningar som rör dessa områden som inte har tagits med i riktlinjerna. Exempel på sådana grundförutsättningar är arbetet med förebyggande djurhälsovård. Att djuren är friska är en förutsättning för en god djuromsorg och en lönsam produktion, därför är förebyggande smittskyddsåtgärder oerhört viktiga i grisproduktionen, oavsett om det har betydelse för livsmedels- eller fodersäkerheten. Förebyggande smittskyddsåtgärder kan vara att man t.ex. vid ny- eller ombyggnation planerar hur flöden och sektioner mellan djurstallar och foderutrymmen ska utformas eller skadedjursäkras för att minska risken för smittspridning. Dessa smittskyddsåtgärder är alltså viktiga både för att främja en god djurhälsa i produktionen och för foder- och livsmedels säkerheten.

I dessa branschriktlinjer är det de faktorer som har betydelse för livsmedels- och fodersäkerheten som är i fokus.

¹ Primärproducenter är t.ex. de som odlar och skördar vegetabilier för livsmedels- eller foderproduktion, bedriver mjölkproduktion eller föder upp och producerar livsmedelsproducerande djur före slakt.

I branschriktlinjerna ingår flera åtgärder för att förebygga salmonella, men för att få en heltäckande uppföljning av hur förebyggande åtgärder tillämpas, förutsättningar för ekonomisk kompensation från samhället samt möjlighet för att teckna försäkringsskydd om gården drabbas av salmonella, rekommenderar branschen anslutning till det Frivilliga Salmonellakontrollprogrammet eller motsvarande och den officiella hälsokontrollen för grisar.

Grisföretagare är i många fall också spannmålsproducenter och det finns branschriktlinjer för livsmedels- och fodersäkerhet vid produktion av spannmål, oljeväxter och trindsäd. I dessa ingår riktlinjer för att odling, torkning/konservering och lagring av spannmål, oljeväxter, trindsäd ska ske på ett säkert sätt. Ett råd är att grisföretagare som odlar sitt eget foder även tar del av kommande ”Nationella branschriktlinjer för livsmedels- och fodersäkerhet vid produktion av spannmål, oljeväxter och trindsäd”, i relevanta delar. Det finns också redan framtagna ”Nationella branschriktlinjer för att undvika fusariumtoxin i spannmål” som uppdateras årligen och som liksom övriga branschriktlinjer publiceras på Livsmedelsverkets och Jordbruksverkets webbplatser, www.livsmedelsverket.se eller www.jordbruksverket.se.

Du som håller grisar endast för egen konsumtion omfattas inte av samtliga krav i livsmedels- och foderlagstiftningen, men dessa branschriktlinjer ger även dig ett gott stöd för att producera säkra livsmedel och foder.

Branschriktlinjerna kan användas av grisföretagare med olika typer av produktion: konventionell, ekologisk eller med andra certifieringar som KRAV, IP SIGILL eller Grundcertifiering Gris. Dessa system har ofta beröringspunkter och kan innehålla de åtgärder som beskrivs i branschriktlinjerna. De specifika bestämmelser som gäller vid ekologisk produktion (enligt EU-förordning 834/2007) kommer att finnas i ”Nationella riktlinjer för ekologisk produktion”.

Lagstiftningen ställer i vissa fall krav på dokumentation av åtgärden och ibland finns det också krav på hur länge dokumentationen ska sparas. För att kunna säkra kvaliteten mot nästföljande part kan det vara viktigt att även på frivillig bas dokumentera åtgärder och kontroller. Detta för att kunna gå tillbaka och följa utvecklingen, för att upptäcka eventuella återkommande problem eller visa att problem som kan upptäckas i senare led inte beror på den egna gården. Dokumentation gör det också möjligt att vid problem kunna återkalla ett sålt/avyttat foder eller meddela kunder (t.ex. slakteriet) så att de kan återkalla köttet. Detta är viktigt för att säkerställa att konsumenterna får säkra livsmedel.

Eget ansvar

Företagaren har huvudansvaret för livsmedels- och fodersäkerheten på gården. Det är viktigt att själva ställning till om åtgärderna i branschriktlinjerna överensstämmer med vad som händer i den egna produktionen. Självklart kan det finnas stora skillnader mellan olika gårdar och olika produktionssystem, t.ex. konventionell eller ekologisk produktion. Ett exempel på en aktivitet som inte tas med i dessa branschriktlinjer är odling och användning av ensilage till grisar i ekologisk produktion. Branschriktlinjerna kan underlätta för företagaren att upprätta ett system för egenkontroll. Om andra arbetssätt än de som beskrivs i branschriktlinjerna väljs, ska ändå samma mål uppnås, dvs. effektiva förebyggande och korrigering åtgärder som leder till säkra livsmedel och foder.

Inom den lagstiftning som branschriktlinjerna omfattar inryms även tvärvillkor. Du har eget ansvar för att hålla dig uppdaterad om tvärvillkoren t.ex. via Miljöhusensyn eller Jordbruksverkets webbplats: www.jordbruksverket.se.

Utveckling av branschriktlinjer

Branschriktlinjerna har tagits fram av Lantbrukarnas Riksförbund och Sveriges Grisföretagare. Utvecklingen har skett i samråd med Jordbruksverket och Livsmedelsverket. Företrädare för slakterierna: Kött och Charkföretagen, Scan AB, KLS Livsmedel AB, Dalsjöfors slakteri AB, AJ Dahlbergs slakteri AB, Ginsten Slakt AB, Skövde slakteri AB, Ugglarps slakteri, har också medverkat genom att ge synpunkter på branschriktlinjerna.

Arbetet med att utveckla branschriktlinjerna har skett i arbetsgrupper där Sveriges Grisföretagare, Svenska Djurhälsovården, LRF Konsult, Sveriges Veterinärmedicinska Anstalt (SVA), Foderlotsen, Svenska PIG, BIS-programmet inom Scan AB, Anticimex AB och Sigill Kvalitetssystem AB varit involverade. Arbetsgruppen har analyserat och bedömt de faror som finns i produktionen och hur de förebyggs. Syftet med arbetet har varit att ge en praktisk vägledning för hur den målstyrda lagstiftningen ska uppfyllas.

Branschriktlinjerna kommer att spridas genom näringens olika organisationer, t.ex. Sveriges Grisföretagare och Lantbrukarnas Riksförbund (LRF). Materialet finns också på webbplatsen för Miljöhusensyn, www.miljohusesyn.nu. Planen är att åtgärderna i branschriktlinjerna ska införas i den tryckta versionen av Miljöhusensyn, och de kommer även att finnas på www.miljohusesyn.nu. Det går också att nå branschriktlinjerna på följande myndigheters hemsidor: Livsmedelsverket www.livsmedelsverket.se och Jordbruksverket www.jordbruksverket.se. Branschriktlinjerna är öppna och kan med fördel läggas in i olika kvalitetssäkringssystem.

7. Lagstiftning

För att läsa aktuell lagstiftning, se Livsmedelsverket www.livsmedelsverket.se och Jordbruksverket www.jordbruksverket.se.

Branschriktlinjerna ger förslag på hur följande lagstiftning kan uppfyllas:

Förordning (EG) nr 178/2002

om allmänna principer och krav för livsmedelslagstiftning, om inrättande av Europeiska myndigheten för livsmedelssäkerhet och om förfaranden i frågor om livsmedelssäkerhet.

Förordning (EG) nr 852/2004

om livsmedelshygien.

Förordning (EG) nr 183/2005

om fastställande av krav för foderhygien.

Förordning (EG) nr 853/2004

om fastställande av särskilda hygienregler för livsmedel av animaliskt ursprung.

Förordning (EG) nr 1069/2009 och förordning (EU) nr 142/2011

om hälsobestämmelser för animaliska biprodukter som inte är avsedda att användas som livsmedel och om genomförande av Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 1069/2009.

SJVFS 2006:81

Statens Jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd om foder.

SJVFS 2006:84 (K14)

Statens Jordbruksverks föreskrifter om befattning med animaliska biprodukter och införsel av andra produkter, utom livsmedel, som kan sprida smittsamma sjukdomar till djur.

LIVSFS 2005:20

Livsmedelsverkets föreskrifter om livsmedelshygien.

SJVFS 2009:85

Statens Jordbruksverks föreskrifter om operativa ingrepp samt skyldigheter för djurhållare och för personal inom djurens hälso- och sjukvård.

8. Rådgivningsmaterial och hemsidor som hänvisas till i branschriktlinjerna

(Dessa material är inte bedömda av myndigheterna)

Material	Hänvisning
Vägledning/information om spårbarhet - EG-vägledning till 178/2002 om spårbarhet - Information till livsmedelsföretagare om spårbarhet	Livsmedelsverket www.livsmedelsverket.se
Smittskydd på gårdsnivå Smittskydd vid besök på grisgårdar	Svenska Djurhälsovården , www.svdhv.se
Information om zoonoser och epizootisjukdomar	Sveriges Veterinärmedicinska Anstalt www.sva.se
Faktablad från Svenska PIG - Rengöring av stallar och fodersystem - Tvättning, desinfektion och tomtid i tillväxtstallar - Användbarhet av olika fodermedel	Svenska PIG , www.svenskapig.se
Gårdsbesök med omtanke	Lantbrukarnas Riksförbund , LRF www.lrf.se
Mögel och mögelgifter i foder Branschriktlinjer för att undvika fusariumtoxiner i spannmål Mögelgifterna DON och ZON i foder och halm	Sveriges Veterinärmedicinska Anstalt www.sva.se Livsmedelsverket www.livsmedelsverket.se Jordbruksverket www.jordbruksverket.se
Övrig information	Jordbruksverket www.jordbruksverket.se och Livsmedelsverket www.livsmedelsverket.se

9. Definitioner

Listan med definitioner är inte fullständig men innefattar begrepp som är viktiga för att förstå kopplingen, dels mellan lagstiftningen och branschriktlinjerna, och dels kopplingen till det dagliga arbetet i produktionen. Listan innehåller definitioner av de begrepp som används i detta dokument men också definitioner av viktiga begrepp som används i lagstiftningen, men inte används i texten.

Andra behandlingar: Med andra behandlingar menas behandlingar med preparat som inte är läkemedel men som ändå har karenstid och därför ska dokumenteras. T.ex. gäller detta behandlingar med bekämpningsmedelspreparat som används på djuren mot ektoparasiter.

Bekämpningsmedel: Växtskyddsmedel som används i växtodlingen och biocider mot skadegörare (till exempelflugor och råttor).

Dokumentation: Spårbar dokumentation kan utformas på olika sätt. För inköp samlas följesedlar eller fakturor. För vissa ändamål krävs notering i en särskilt godkänd journal. Beskrivning av viktiga rutiner och registrering av t.ex. temperaturer kan göras på ett sätt som bäst passar på den aktuella gården. Dokumentation kan också utgöras av analysrapporter, anteckning om åtgärd på en analysrapport, digital information som t.ex. e-post eller ett meddelande t.ex. från slakteriet.

Ektoparasiter: Parasit som lever utanpå sitt värddjur, t.ex. genom att fästa sig på värden och leva av dennes blod eller leva i päls på levande djur. Skabb är exempel på en ektoparasit hos grisar.

Epizootisjukdom: Djursjukdom som kan utgöra ett allvarligt hot mot djurs hälsa och/eller medföra stora ekonomiska förluster för samhället. Exempel på epizootisjukdomar som kan drabba gris är bl.a. mul- och klövsjuka, klassisk svinpest, PRRS, Aujeskyz sjukdom, brucellos, tuberkulos m.fl. Se SJVFS 1999:102 (K6) för fullständig lista över epizootiska sjukdomar eller Sveriges Veterinärmedicinska Anstalt, SVA, www.sva.se.

Farliga ämnen: Farliga ämnen är sådana ämnen eller preparat som är giftiga/hälsoskadliga vid förtäring eller kontakt med hud och kan ge kroniska skador men även de som är frätande, irriterande, brandfarliga, oxiderande eller explosiva räknas till farliga ämnen.

Foderråvara: En vara av vegetabiliskt eller animaliskt ursprung, liksom produkter som framställs genom industriell bearbetning som i bearbetat eller obearbetat skick är avsett för utfodring.

Foder: Ett samlingsnamn för alla ämnen och produkter, bearbetade eller obearbetade, som är avsedda för utfodring av djur.

Foderanläggning: Varje enhet där foder hanteras. T.ex. ett grisstall med tillhörande byggnader för sugg-, smågris-, och slaktgrisproduktion samt där det i övrigt hanteras foder såsom foderråvaror, kompletteringsfoder eller fodertillsatser.

Foderblandning: En blandning av foderråvaror med eller utan fodertillsatser avsedda för utfodring som helfoder eller kompletteringsfoder.

Foderföretagare: Alla som tillverkar, bearbetar, lagrar, transporterar eller distribuerar foder till livsmedelsproducerande djur är foderföretagare. Även den som utfodrar livsmedelsproducerande djur, utan att själv tillverka fodret, är foderföretagare, liksom den som inte håller djur, men producerar grödor som ska användas som foder, eller på annat sätt hanterat foder till livsmedelsproducerande djur. Även mellanhand – återförsäljare – är foderföretagare.

Fodertillsatser: Ämnen, mikroorganismer eller preparat som är avsedda att tillsättas foder och som är godkända av EU som fodertillsatser. De delas in i:

- tekniska tillsatser (till exempel myrsyra)
- organoleptiska tillsatser (till exempel smaktillsatser)
- näringstillatser (till exempel vitaminer, spårelement, aminosyror)
- zootekniska tillsatser (tillsatser som förbättrar smältbarheten, påverkar mag- och tarmfloran).

Förblandning: Blandning av fodertillsatser eller blandning av en eller flera fodertillsatser med foderråvaror som bärare och som inte är direkt avsedda för utfodring.

Förrättningsunderlag/Praktikjournal: Den obligatoriska dokumentation som veterinären upprättar i samband med en konsultation och som ska lämnas till djurägaren.

Helfoder: Det foder som täcker djurets hela näringsbehov.

Homeopatika: Viss typ av läkemedel. Homeopatiska läkemedel behöver inte ha bevisad lindrande eller botande effekt, men de får inte vara skadliga. Livsmedelsproducerande djur får behandlas med registrerade och s.k. frilistade homeopatika avsedda för veterinärt eller humant bruk. Administreringen får dock endast ske efter att en veterinär har gjort bedömningen att inga andra åtgärder behöver vidtas för att tillgodose djurskydds- eller smittskyddsaspekter. Homeopatiska läkemedel som säljs i Sverige ska vara registrerade hos Läkemedelsverket.

Hydrolyserat protein: Polypeptider, peptider och aminosyror samt blandningar av dessa som utvinns genom hydrolys av animaliska biprodukter. De typer av hydrolyserat protein som grisar får utfodras med är de som framställts av delar från andra djur än idisslare eller av hudar från idisslare.

Karantän för djur: Djuren hålls avskilda en tid från den övriga besättningen. En ändamålsenlig karantän bör ha separat ventilation och separat gödselhantering. Allt in – allt ut-principen bör tillämpas i karantänen och den bör rengöras och desinfekteras mellan omgångarna. Vidare bör karantänen skötas separat vilket innebär kläd- och skobyte, separata redskap m.m.

Kompletteringsfoder: Benämningen används i lagtexter för foderblandning som på grund av sin sammansättning behöver kompletteras med annat foder för att täcka dagsbehovet (till exempel koncentrat och vissa premixer).

Kontaminering: Nedsmittning eller förorening d.v.s. överföring av sådant som är ovidkommande eller som man inte vill ha i ett livsmedel eller foder. T.ex. mikroorganismer (mögel eller bakterier), kemiska ämnen eller främmande föremål.

Livsmedel: Alla ämnen eller produkter oberoende av om de är bearbetade, delvis bearbetade eller obearbetade, som är avsedda att eller rimligen kan förväntas att förtäras av människor.

Livsmedelsanläggning: Varje enhet i ett livsmedelsföretag.

Livsmedelsföretag: Varje privat eller offentligt företag som med eller utan vinstsyfte bedriver någon av de verksamheter som hänger samman med alla stadier i produktions-, bearbetnings- och distributionskedjan av livsmedel. Ett livsmedelsföretag i primärproduktionen kan t.ex. vara ett företag som föder upp djur för livsmedelsproduktion.

Livsmedelsföretagare: De fysiska eller juridiska personer som ansvarar för att kraven i livsmedelslagstiftningen uppfylls i det livsmedelsföretag de driver.

Läkemedel: Som läkemedel räknas preparat som tillhandahålls med uppgift om att det har egenskaper för att förebygga eller behandla sjukdom hos människor eller djur. Till läkemedel räknas även licenspreparat som t.ex. zinkoxid i högdos till smågrisar. Observera att även naturläkemedel och homeopatika räknas som läkemedel i läkemedelslagstiftningen.

Mineralfoder: Kompletteringsfoder som huvudsakligen består av mineraler och innehåller minst 40 % aska.

Mjolkprodukter: Bearbetade produkter som framställs genom bearbetning av obehandlad mjölk eller genom vidare bearbetning av sådana bearbetade produkter.

Obehandlad mjölk: Mjök som produceras genom utsöndring från mjölkkörtlar hos husdjur och som inte har uppvärmts till mer än 40 ° C eller behandlats på annat sätt med motsvarande verkan.

Premix: Inom foderindustrin används ofta beteckningen "premix" för det som i lagstiftningen benämns som förblandning. Om premixen enligt tillverkarens märkning betecknas som förblandning ska den räknas som förblandning (se definitionen för förblandning). Har tillverkaren däremot märkt premixen som kompletteringsfoder ska produkten räknas som kompletteringsfoder (se definitionen för kompletteringsfoder).

Primärprodukter: Produkter från primärproduktion, däribland produkter från jorden, från boskapsuppfödning, från jakt och från fiske.

Primärproduktion: Produktion, uppfödning eller odling av primärprodukter inklusive skörd, mjölkning och produktion av livsmedelsproducerande djur före slakt. Jakt, fiske och insamling av vilda produkter omfattas också.

Primärproduktion av foder: Produktion av jordbruksprodukter, särskilt odling, skörd, mjölkning, uppfödning av djur (före slakt) eller fiske som enbart resulterar i produkter som inte genomgår hantering efter att de skördats, insamlats eller fångats, med undantag av enkel fysisk behandling.

Stallgödsel: Gödsel (urin och träck) från djur, oftast uppblandat med strö. I lagstiftningen används begreppet naturgödsel i stället för stallgödsel.

Stalljournal: Journal som beskriver djurbesättningen och förändringar i besättningen.

Transport: Med egen transport menas i detta dokument den transport då du som grisföretagare själv kör dina djur. Exempel är transport mellan gårdar, inomgårdstransport eller transport till slakteriet om den utförs av grisföretagaren. Vid egna transporter inom en suggpool bör ansvarsförhållandet mellan nav och satellit vara klargjort.

Uppföljande behandling: Läkemedelsanvändning efter det att veterinär vid varje tillfälle kliniskt har undersökt enskilt djur eller djurgrupp.

Villkorad behandling: Läkemedelsanvändning utan föregående veterinärundersökning i anslutning till behandling av det individuella djuret eller djurgruppen.

Zoonoser: Sjukdomar eller smittämnen som kan spridas mellan djur och människa. De zoonoser som kan förekomma hos gris är främst campylobacter, salmonella, toxoplasma, trikiner och yersinia. Zoonoslagstiftningen omfattar i dagsläget endast salmonella (mer information om salmonella och andra zoonoser finns hos Statens Veterinärmedicinska Anstalt, SVA).

Bilaga I

Blandning av foder, vid inblandning av läkemedel och/eller fodertillsatser och förblandningar som innehåller fodertillsatser, i den egna foderanläggningen.

Det krävs mer långtgående rutiner för fodersäkerheten vid inblandning av läkemedel, fodertillsatser eller förblandningar som innehåller fodertillsatser.

Det är EG-förordningen om foderhygien (EG nr 183/2005) bilaga II och den svenska foderföreskriften 2006:81 som styr dessa åtgärder. Foderlagstiftningen finns på Jordbruksverkets webbplats www.jordbruksverket.se.

Följande riktlinjer syftar till att förebygga de faror som identifierats vid blandning av foder:

Att tillsatser eller läkemedel överförs till köttet i mängder som överskrider gränsvärdena och är skadliga för djur och människor.

Anvisningar:

Bilagan är uppdelad i två delar:

Del A är riktlinjer som gäller för både dem som blandar in läkemedel i foder och för dem som blandar in tillsatser eller förblandningar som innehåller tillsatser i foder.

Del B är ytterligare riktlinjer som gäller dig som blandar in läkemedel i foder.

Förtydligande

Fodertillsatser är ämnen, mikroorganismer eller preparat som är avsedda att tillsättas foder och som är godkända inom EU som fodertillsatser. Samtliga fodertillsatser finns listade på Jordbruksverkets webbplats, www.jordbruksverket.se. Observera att det som säljs som premixer kan klassas som en förblandning och kan innehålla fodertillsatser, i detta fall ska du följa riktlinjerna i del A. Det är ditt ansvar att kontrollera om premixen klassas som förblandning och innehåller fodertillsatser, detta ska framgå av produktens märkning.

För inblandning av sådana fodertillsatser som avses i (EG) nr 183/2005 bilaga IV kap 3 krävs också godkännande av foderanläggningen. I dagsläget används inga sådana fodertillsatser i den svenska grisproduktionen men det är ditt eget ansvar att vid användning av fodertillsatser känna till vilka som kräver godkännande. Kontakta Jordbruksverket för mer information.

Del A. Gäller både vid inblandning av läkemedel i foder och vid blandning med fodertillsatser eller förblandningar som innehåller fodertillsatser i foder.

1. De som blandar läkemedel, fodertillsatser eller förblandningar som innehåller fodertillsatser i foder, ska ha god kunskap om vilka faror som finns med verksamheten.

Vid blandning med läkemedel eller tillsatser i foder ska djurägare och djurskötare ha god kunskap om vilka faror som finns vid blandning, hantering och utfodring av dessa, och hur dessa faror ska kontrolleras. Gör en bedömning av vilka faror som finns vid de olika momenten och hur farorna ska kontrolleras:

- Det kan gälla faran för att fel kategori av djur får fodret eller rester av det. Om foderblandning utförs samtidigt med utfodring måste det säkerställas att logistiken efter blandning är inställd så fodret transporteras till rätt djur eller grupp av djur.

Faran kan förebyggas genom att man efter utförd blandning tömmer foderblandaren innan nytt foder blandas. Var särskilt försiktig om samma foderblandare används till olika kategorier av djur så att inte läkemedel eller tillsatser som kan finnas i efterföljande foderblandningar ges till fel djur (vilket skulle öka faran för att rester överförs i köttet).

- Faran för att lagrat foder förväxlas och ges till fel kategori av djur. Märk ut fodersilo/behållare tydligt, se till att fodret hamnar i angiven silo/behållare så att fodret ges till avsedda djur och/eller grupper av djur.
- Faran för att blandningen inte blir jämn.
- All personal som blandar, hanterar eller utfodrar djuren ska känna till och arbeta utifrån farobedömningen.

All personal som blandar, hanterar eller utfodrar foder innehållande läkemedel eller tillsatser ska känna till och arbeta utifrån denna bedömning. Förskrivande veterinär ska bistå med rådgivning. Följ den information som du får av veterinären.

2. Det ska finnas dokumentation av användning av fodertillsatser eller förblandningar som innehåller fodertillsatser.

Dokumentationen ska innehålla följande uppgifter:

1. inköpt/använd produkt
2. inblandningsdatum
3. använd mängd
4. det kan rekommenderas att den som utfört blandningen signerar dokumentationen.

Branschen rekommenderar att dokumentationen sparas i ett år.

Vid användning av läkemedel i foder, se anvisning om dokumentation i riktlinje nr 6, del B.

3. Läkemedel, fodertillsatser eller förblandningar som innehåller fodertillsatser ska doseras i rätt mängd och blandningen ska vara homogen.

Kontrollera regelbundet att de vågar som portionerar läkemedel eller fodertillsatser väger ut avsedd mängd om inte läkemedlet eller fodertillsatserna blandas in direkt från portionsförpackningar. Funktionen hos vågen som används vid inblandningen ska kontrolleras på lämpligt sätt, t.ex. mot en kontrollvikt.

Blandningsverkets funktion ska kontrolleras. För att uppnå största möjliga homogenitet ska omrörning och blandning ske i sådan omfattning att homogenitet kan säkerställas.

4. Efter inblandning med läkemedel, fodertillsatser eller förblandningar som innehåller fodertillsatser, ska det säkerställas att rester av blandningen inte ges till grisar till vilka blandningen inte är avsedd.

Innan nästa batch med foder som ej innehåller läkemedel blandas ska blandningsutrustning (t.ex. blandarkar) och silo där foder med läkemedel lagrats rengöras genom tömning och följas av adekvat rengöring anpassat efter typ av blandarutrustning, silo samt typ av foder.

Del B. Riktlinjer som gäller vid inblandning av läkemedel i foder.

1. Om läkemedel blandas i foder på gården krävs godkännande av Jordbruksverket.

Den som vill blanda in läkemedel i foder ska uppdatera sina uppgifter om foderanläggningen, det sker på blankett D192 från Jordbruksverket (se webbsida: www.jordbruksverket.se). En inbesiktning av foderanläggningen ska göras av Jordbruksverket innan godkännandet. Observera att kravet på godkännande inte omfattar sådan inblandning som sker direkt i utfodringstråget i en enskild box (s.k. top dressing).

2. De läkemedel som blandas i foder ska vara förskrivna av veterinär.

Dokumentation måste finnas, t.ex. en praktikjournal eller sparad digitalt. Om läkemedlet förskrivs av veterinären genom telefonkonsultation, ska veterinären skicka eller lämna en kopia av behandlingsbeviset/praktikjournalen, eller om databaserat journalföringssystem används, ska en papperskopia av journalen eller digital information som t.ex. ett e-postmeddelande ges till djurhållaren.

Dokumentation: Praktikjournalen ska sparas i fem år.

3. Om läkemedel blandas i foder ska det finnas skriftliga rutiner för hanteringen och blandningen.

Rutinerna ska innehålla följande uppgifter:

1. var läkemedel förvaras
2. hur skyddsutrustning används
3. rengöringsrutiner för vågar, doserare, blandare och utfodringsanläggning
4. hur blandning och tömning av fodersats ska ske enligt förskrivande veterinärs anvisningar.

Läkemedel som är avsett att ingå i foderblandningar ska förvaras i ett låsbart utrymme (kravet gäller inte vid hantering).

4. Vid blandning av läkemedel i foder ska det finnas en person i företaget som ansvarar för den blandningsverksamhet som utförs på gården.

Det är i slutänden foderföretagaren/företagsledaren som svarar för att blandning av foder sker på sådant sätt att de faror som finns identifierade undviks och åtgärder vidtas om fel uppstår.

5. Den dagliga dosen läkemedel ska ingå i en fodermängd som minst motsvarar halva dagsgivan av foder.

Exempel: Om ett djur ska ha 3 kg foder per dag ska alltså läkemedlet blandas i minst 1,5 kg foder.

6. Det ska finnas dokumentation över användningen av läkemedel i foder.

Dokumentationen ska innehålla följande uppgifter:

- inköpt/använd produkt
- inblandningsdatum
- använd mängd
- till vilket djurslag läkemedlet använts (framgår i recept)
- förskrivande veterinär.

Det kan rekommenderas att den som utfört blandningen signerar dokumentationen.

Det går bra att dokumentationen förs i egna journaler, loggbok eller i den ordinarie behandlingsjournalen. För att underlätta för den veterinära rådgivningen är det lämpligt att läkemedelsanvändning i foder dokumenteras i den ordinarie behandlingsjournalen. Dokumentation: Uppgifterna ska sparas i tre år.

7. Inblandad mängd läkemedel ska rapporteras till Jordbruksverket.

Rapporteringen ska ske årligen på blankett D 109 (Rapport över förbrukningen av läkemedel samt koccido-statika och andra medicinskt verksamma substanser vid tillverkning av fodermedel för användning på den egna anläggningen) och insändas till Jordbruksverket senast 31 januari året efter användningen.

Rapporteringen ska innehålla följande uppgifter:

- preparatets namn
- preparatets aktiva substans (anges i %)
- djurslag (ange gris och kategori: avelsdjur/slaktgris/smågrisar)
- mängd inköpt läkemedel (anges i kg)
- mängd som blandats i foder (anges i kg).

Observera att rapporteringen inte gäller om läkemedlet ges via vattnet eller strös ovanpå fodret.

**LANTBRUKARNAS
RIKSFÖRBUND**

Franzengatan 6 | 105 33 Stockholm | Telefon 0771-573 573 | www.lrf.se